

บทที่ 2

การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ได้ศึกษาถึงพื้นฐานบริบทของชุมชน วิถีชีวิตความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่เกี่ยวข้องกัน และปัญหาที่เกิดขึ้นในการอาศัยอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนบนพื้นที่สูง (คนลาหู่) กับกลุ่มคนพื้นที่ราบ (คนเมือง) ที่อพยพมาอยู่ในชุมชนบ้านแม่ดอกแดง และการทบทวนเอกสารและงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจ ความกระจ่างในปัญหาและเป็นพื้นฐานอ้างอิงในการวิจัย โดยครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนบ้านแม่ดอกแดง และประวัติความเป็นมาของชนเผ่าลาหู่
2. แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม
3. แนวคิดเรื่องความร่วมมือร่วมใจ
4. แนวคิดเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม
5. แนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
6. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ข้อมูลเบื้องต้นชุมชนบ้านแม่ดอกแดงและประวัติความเป็นมาของชนเผ่าลาหู่

ประวัติความเป็นมาของบ้านแม่ดอกแดง

ประวัติความเป็นมาของบ้านแม่ดอกแดง จากคำบอกเล่าที่สืบต่อกันมาในชุมชนกล่าวว่า ไม่ได้เป็นหมู่บ้าน ไม่มีผู้คนอยู่อาศัย เป็นที่พักแรม วัวต่าง ม้าต่าง ของพ่อค้า แม่ค้าที่ต้องเดินทางไปค้าขาย หรือขึ้นไปป่าเมือง หรือผ่านไปยังแม่จะจาน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย แต่ก่อนไม่เคยมีรถ มีแต่วัวต่าง ม้าต่าง หรือเกวียนเท่านั้น จะไปที่ไหนจะต้องเดินด้วยเท้าเท่านั้นและจะไปแต่ละครั้งจะต้องเดินทางค้ำแรม ค้ำคินไปเรื่อย ถ้ามีดที่ไหนก็ต้องนอนกันที่นั่น อย่างเช่นถ้าจะไปอำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จะต้องใช้เวลา 2 -3 คีน กว่าจะถึง ในการเดินทางไปแต่ละครั้ง จะต้องเตรียมข้าวของ อาหารการกิน ทุกอย่างให้พร้อมและเพียงพอ ปู่ย่าตาทวด ที่เดินทางผ่านที่แห่งนี้ เห็นว่าเหมาะเป็นที่ทำกิน และอยู่อาศัย ทำเลดี ก็ได้มาบุกเบิก ตั้งถิ่นฐานที่ทำกิน บรรพบุรุษ ยังได้มาบุกเบิกที่ดินที่จะใช้ทำที่นา และยังได้ช่วยกันขุดเจาะลำน้ำเหมืองของหมู่บ้าน ที่ใช้กันอยู่ทุกวันนี้ นับว่าเป็นความเพียร วิริยะ อุตสาหะ ของบรรพบุรุษเป็นอย่างมาก พอมีญาติสนิท

มิตรสหายเพิ่มมากขึ้น ก็ได้ตั้งชื่อหมู่บ้านขึ้นอยู่หลายชื่อ เช่นเป็นต้นว่า บ้านผาใต้ บ้านต้นผึ้ง บ้านใหม่ บ้านแม่ดอกแดง

เชื้อชาติ – เชื้อสายเดิม

ส่วนใหญ่เป็นเชื้อสายไทยลื้อ ไทยเงิน อพยพมาจากบ้านลวงใต้ บ้านล้านตอง อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

ที่มาของชื่อหมู่บ้าน

ชาวบ้านในสมัยก่อนได้ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านแม่ดอกแดง” โดยได้ตั้งชื่อตามแม่น้ำ เพราะแม่น้ำสายนี้เวลาฝนตก ฤดูน้ำหลาก น้ำในแม่น้ำจะมีสีแดง ชาวบ้านจึงได้ชื่อตามแม่น้ำสายนี้ชาวบ้านในละแวกนั้น ได้ตั้งชื่อแม่น้ำสายนี้ว่า ลำน้ำบ้านแม่ดอกแดง และทุกวันนี้แม่น้ำสายนี้ก็ยังมีอยู่และยังมีประโยชน์ต่อชาวบ้านแม่ดอกแดงเป็นอย่างมาก ในการทำนาทำสวนชาวบ้านแม่ดอกแดง ไม่มีน้ำคลองชลประทานใช้ จึงได้ใช้แม่น้ำแม่ดอกแดงจนถึงทุกวันนี้ แต่ก่อนแม่น้ำสายนี้เป็นประโยชน์ไปถึงหมู่บ้านหนองบัวพัฒนา และบ้านหนองบัว แต่เดี๋ยวนี้หมู่บ้านทั้ง 2 หมู่บ้านนี้ได้ใช้น้ำคลองชลประทานของเขื่อนแม่งวงอุดมธาราไปแล้ว แต่ก่อนหมู่บ้านเหล่านี้จะต้องใช้แม่น้ำแม่ดอกแดงเป็นหลักและมีประโยชน์ต่อชาวนามาก ถ้าปีไหนฝนไม่ค่อยตก แม่น้ำแม่ดอกแดงก็จะไม่เพียงพอต่อการทำนา เกิดการแย่งน้ำในการทำนา

ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านแม่ดอกแดงเป็นพื้นที่ราบคล้ายๆแอ่ง เมื่อรวมพื้นที่ทั้งหมดแล้วบ้านแม่ดอกแดงที่อยู่ในเขตหมู่ 1 มีพื้นที่เป็นบริเวณกว้างขวางมากที่สุดในเขตตำบลเชิงค้อย ประชาชนอยู่กระจัดกระจายและก็มีจำนวนมาก ลักษณะภูมิประเทศมีทั้งพื้นที่ราบแอ่ง ราบภูเขา สลับที่ราบสูง ภูเขา ไร่นา

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่เกือบทั้งหมดในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธและปัจจุบันนี้มีประชากรจากบนพื้นที่สูงได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาซื้อที่ดินเพื่อทำมาหากินและอยู่อาศัยบริเวณรอบๆ หมู่บ้านเพื่ออาศัยและทำกิน ซึ่งพี่น้องชนเผ่าเหล่านี้จะมีด้วยกันหลายเผ่า แต่เผ่าลาหู่มีจำนวนมากที่สุดซึ่งนับวันจะมีจำนวนเพิ่มขึ้น และเกือบทั้งหมดนับถือศาสนาคริสต์ ส่วนใหญ่จะอพยพมาจากอำเภอเชียงดาว อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดตาก

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่.....24 ก.ค. 2555.....
เลขทะเบียน.....247586.....
เลขเรียกหนังสือ.....

13

จังหวัดน่าน และอีกหลายพื้นที่ในภาคเหนือตอนบน และนอกจากนั้นชุมชนบ้านแม่ดอกแดงยังมีงานประจำปี คืองานประเพณีสงกรานต์ของวัดพระธาตุคอกอยู่ งานประเพณีนี้จะจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ตรงกับเดือน 6 แรม 8 ค่ำ ของคนทางภาคเหนือ และในงานประเพณีสงกรานต์มีจุดเด่นที่สำคัญที่ผู้คนให้ความสนใจเข้ามาเกี่ยวข้องจำนวนมากคือ มีการจุดบั้งไฟขึ้น ซึ่งหาดูได้ยากมาก ไม่มีที่ไหนที่จัดได้เหมือนวัดพระธาตุคอกอยู่ และทางองค์การบริหารส่วนตำบลเชิงคอกได้เล็งเห็นความสำคัญประเพณีการจุดบั้งไฟ จึงได้จัดเข้าในแผนพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลเชิงคอก

วัดอมราราม (สันอู่ม) ที่มีประเพณีแข่งขันกลองหลวง สำหรับประเพณีสงกรานต์ของวัดได้นำน้ำศักดิ์สิทธิ์ จากคอกหม้อมาสงกรานต์ ซึ่งคอกหม้อมนี้เป็นคอกที่อยู่สูงมาก ตั้งอยู่จังหวัดลำพูนเป็นคอกที่อยู่ 3 ลูกติดกัน และที่ศักดิ์สิทธิ์คือน้ำได้ออกไหลรินบนยอดคอกขะม้อ ซึ่งเป็นสิ่งที่แปลกและมหัศจรรย์ยิ่งที่น้ำได้ออกบนยอดคอกในไหลริน และชาวบ้านแม่ดอกแดง วัดพระธาตุคอกอยู่ ได้อัญเชิญน้ำศักดิ์สิทธิ์จากคอกขะม้อมาสงกรานต์วิเศษทุกปี พอประเพณีสงกรานต์วิเศษนี้ จะมีฝนตกเกือบทุกปีก็ว่าได้ สาธุชนจึงเลื่อมใสในพระชาตุนีเป็นอย่างมาก ซึ่งพระชาตุนีครูบาเจ้าศรีวิชัย นักบุญแห่งล้านนา เป็นผู้มาก่อสร้าง จะสร้างปีพ.ศ.ใดก็ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด เป็นถาวรวัตถุที่เก่าแก่และควรอนุรักษ์ไว้ สืบทอดต่อไปตลอดชั่วลูกชั่วหลาน

ประเพณีที่สำคัญ

ประเพณีสงกรานต์เจดีย์ ที่ทางวัดได้จัดสงกรานต์เป็นประจำทุกปี และทุกปีจะส่งเสริมการจัดแข่งขันบั้งไฟขึ้น

ประวัติและความเป็นมาของชนเผ่าลาหู่

ขจัตถัย บุรุษพัฒน์ (2538) พลอและอีเลน ลูวิส (2528) ได้อธิบายถึงที่มาที่ไปเกี่ยวกับชนเผ่าลาหู่ (มุเซอ) อย่างน่าสนใจ ดังนี้ ชนเผ่าลาหู่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในประเทศทิเบต แต่เมื่อถูกชาวจีนรุกรานบีบบังคับจึงค่อยๆอพยพลงมาทางใต้ ได้ตั้งอาณาจักรอิสระของตนเองบริเวณเขตแดนของพม่า-จีน ต่อมาถูกทหารจีนรุกรานอีกจึงได้เคลื่อนย้ายมาชายแดนประเทศไทย และ

บางส่วนเข้ามาอยู่ในประเทศไทย จำนวนประชากรจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ระหว่างปี 2528-2531 ปรากฏว่ามีชาวเขาเผ่าลาหู่รวมทั้งสิ้น 402 หมู่บ้าน จำนวน 59,813 คน ในด้านเชื้อชาติ ส่วนใหญ่ที่อพยพเข้าสู่ประเทศไทยแบ่งออกเป็นพวกใหญ่ๆ ได้ 4 พวก

1. ลาหู่แดง (Lahu Nyi) มีจำนวนมากเป็นอันดับแรกในบรรดาพวกลาหู่ด้วยกัน นิยมเรียกตัวเองว่า ลาฮุยยะ (Lahu ya)

2. ลาหู่ดำ (Lahu Na) มีจำนวนมาก รองจากลาหู่แดง เรียกตัวเองว่า ลาฮูนะ (Lahu na) แต่คนไทยภาคเหนือและชาวไทยใหญ่เรียกมูเซอดำเพราะชนเผ่านี้จะแต่งกายด้วยผ้าสีดำเป็นส่วนใหญ่ ลาหู่พวกอื่นๆยอมรับกันว่าลาหู่ดำเป็นเสมือนต้นตระกูลของเขา

3. ลาหู่เขล (Lahu Shehleh) มีจำนวนมากเป็นอันดับสามรองจากลาหู่ดำ นิยมเรียกตัวเองว่า ลาหู่นาเมี้ยว (Lahu Na-Muey) คนไทยเรียกพวกนี้ว่ามูเซอดำ เนื่องจากการแต่งกายและภาษากล้ายกกับมูเซอดำ

4. ลาหู่ชี (Lahu Shi) มีจำนวนน้อยสุด คนไทยนิยมเรียกว่า มาเซอกุย (Musshukwi) หรือมูเซอเหลือง (Yellow Musshuh) มี 2 เชื้อสายคือ เชื้อสายบาเกี้ยว (Ba Kio) และบาลาน (Ba Lan)

ชนเผ่าลาหู่จะพูดภาษาธิเบต-พม่า ซึ่งคล้ายคลึงกับพวกอีก้อและลีซอ บางคำอาจมาจากภาษาดั้งเดิมของจีนและไทยใหญ่ ถิ่นที่อยู่อาศัยของชนเผ่าลาหู่จะกระจัดกระจายอยู่ใน อ.ฝาง อ.เชียงดาว อ.อมก๋อย อ.แม่แตง อ.พร้าวในจังหวัดเชียงใหม่และในเขตอ.แม่จัน อ.เมือง อ.แม่สาย อ.เวียงป่าเป้า อ.เชียงของ จ.เชียงราย สภาพหมู่บ้านมักจะตั้งอยู่บนที่ราบบนสันเขา สูงกว่า 4,000 ฟุตขึ้นไป อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ หมู่บ้านแต่ละแห่งเฉลี่ยแล้วประกอบด้วยบ้าน 15-20 หลังขึ้นไป จะปลูกบ้านล้อมรอบบ้านของหัวหน้าหมู่บ้าน ลักษณะของตัวบ้านจะยกพื้นได้สูง แบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนหน้าเป็นชานนอกชายคา ปลูกด้วยไม้ฟาก ตอนหลังเป็นห้องสี่เหลี่ยมกว้าง 3-4 เมตร ชาวลาหู่ส่วนใหญ่มีรูปร่างลักษณะคล้ายคลึงกันคือ ชายสูงประมาณ 5 ฟุต 5 นิ้ว หญิงสูง 5 ฟุต 8 นิ้ว การปกครองจะคล้ายๆกับของคนไทยคือ แต่ละหมู่บ้านจะมีผู้นำ 1 คนและอาจมีผู้ช่วยอีก 1 คน ชาวลาหู่แต่เดิมจะนับถือผีเช่นเดียวกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ โดยมีผีฟ้าหรือที่ชาวมูเซอเรียกว่า กือซา (Guisha) เป็นเสมือนพระเจ้าที่สร้างสรรค์พลังที่ดิงาม นอกจากนี้ยังนับถือผีเรือน ผีหมู่บ้าน โดยมีพ่อครูหรือปู่จ้องอยู่คนหนึ่งเป็นหัวหน้าใหญ่ในการทำพิธีกรรมของหมู่บ้าน ต่อมาจำนวนมาก

ที่เปลี่ยนมานับถือศาสนาคริสต์ ในด้านเศรษฐกิจจะทำเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ โดยการทำไร่ เลื่อนลอย และจะย้ายแหล่งทำกินไปเรื่อยๆ พืชที่เป็นสินค้าสำคัญและทำเงินคือ ฝิ่นและพริกไทย สัตว์เลี้ยงที่สำคัญคือ ไก่และหมู

มุซอ ตามที่ไทใหญ่และพม่าเรียกมาจากคำว่า “มกโซ” แปลว่า นายพราน แต่พวกนี้เรียกตนเองว่า ลาหู่ แปลว่า ผู้ล่าและกินทั้งเสือและสิงโต สันนิษฐานว่าชาวลาหู่ตั้งถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณทางตอนเหนือของยูนนานติดต่อกับที่ราบสูงทิเบต ต้องอพยพลงใต้ เนื่องจากจันรุกราน ลาหู่จึงอาศัยในประเทศจีน พม่า ลาว และไทย สันนิษฐานว่าเข้าสู่ประเทศไทยราว พ.ศ. 2418 บ้านลาหู่แห่งแรกอยู่ที่ห้วยผักไผ่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ลาหู่มีชุมชนหมู่บ้านในหลายๆจังหวัดทางภาคเหนือ บางชุมชนอายุเก่าแก่นับร้อยปี เช่น ที่บ้านแม่ปุนหลวง ตำบลเวียง อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย ชาวลาหู่ที่อยู่ในหมู่บ้านนี้อพยพมาจากพม่าเข้าสู่ประเทศไทย เมื่อประมาณร้อยยี่สิบปีมาแล้ว นำโดยพญาแก้ว ซึ่งเป็นชาวไทใหญ่ นำเอาชาวลาหู่แดงและชาวไตเข้ามาอยู่ครั้งแรกที่ดอยแจ่งน้อย อำเภอเชียงดาว ต่อมาย้ายมาดอยแม่ปิง อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ ชาวลาหู่กลุ่มนี้กระจายตัวออกไปตั้งบ้านเล็กบ้านน้อยได้ย้ายไปอยู่บ้านขุนแจ ซึ่งเป็นหมู่บ้านลีซู จนกระทั่ง พ.ศ. 2455 จึงอพยพมาอยู่ที่บ้านแม่ปุนหลวง ลาหู่ต่างจากชาวเขาเผ่าอื่นตรงที่มักเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ห่างจากแหล่งน้ำ เนื่องจากกลัวสัตว์เลี้ยงจะทำให้ น้ำสกปรก

ลาหู่แดงตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอเวียงป่าเป้าและแม่สรวย ตั้งแต่ราว พ.ศ. 2318 ส่วนลาหู่ดำนั้น บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ พบว่า เดิมมีลาหู่ดำอาศัยอยู่ที่ปางขอนบนดอยหัวช้าง จังหวัดเชียงราย แต่ภายหลังอพยพไปอยู่ที่จังหวัดตาก ส่วนจังหวัดเชียงใหม่ลาหู่ดำอยู่ที่บ้านป่าคาและบ้านโง๊ะ โง๊ะ ตำบลม่อนปิ่น อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ อพยพมาจากบ้านขุมดอย ม่อนมะหางขาง (ดอยผ้าห่มปก) เขตเชียงใหม่ เนื่องจากภัยสงครามการสู้รบระหว่างพม่ากับทหารจีนฮ่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทย พ.ศ. 2500 นอกจากนี้มีอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดตาก

การตั้งบ้านเรือนของชนเผ่าลาหู่จะอยู่บนภูเขาสูงกว่าระดับน้ำทะเลระหว่าง 3,000 - 4,000 ฟุต ต่ำกว่าที่อยู่ของชนเผ่าม้ง นิยมบริเวณลาดเขาและมีภูเขาล้อมรอบ ลาหู่ต่างจากเมียนมาที่เลือกตั้งหมู่บ้านที่อุดมสมบูรณ์น้ำดีดินดี ขณะที่ลาหู่เลือกที่ตั้งหมู่บ้านไม่ค่อยพิถีพิถันนัก มักอยู่กันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ ตั้งแต่สี่ห้าหลังคาเรือนจนถึงยี่สิบสามสิบหลังคาเรือน ลักษณะพิเศษสำหรับชุมชนหมู่บ้านลาหู่คือ การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำบริโภค ชาวลาหู่มักจะต่อท่อน้ำหรือรางน้ำเข้ามาใช้

ร่วมกันในหมู่บ้าน โดยไม่มีการต่อท่อเข้าไปใช้ในครัวเรือน มีการสร้างวัดอยู่ทางเหนือของหมู่บ้าน ลักษณะบ้านเรือนสร้างอย่างง่าย ๆ เป็นกระท่อมยกพื้นสูง กว้างขนาดตั้งเตาไฟและใช้หัดบนอนได้ สร้างด้วยไม้ไผ่ มีเสาไม้ ใต้ถุนสูง มุงหลังคาด้วยหญ้าแฝก มีนอกชานยกขึ้นไว้ตรงหน้าบ้าน มีเตาไฟอยู่กลางบ้านใช้หุงอาหารและให้ความอบอุ่นในฤดูหนาว ลาหู่ชอบย้ายถิ่นฐานอยู่เสมอ ชาวลาหู่ นิยมปลูกเรือนหลังเล็ก ๆ อยู่ติด ๆ กัน เพื่อจะสามารถให้ความช่วยเหลือกันได้สะดวก มีคำสอนของ ชาวลาหู่ ว่า “ถ้าได้สัตว์เล็กให้พ่อแม่กิน ถ้าได้สัตว์ใหญ่แบ่งปันให้เพื่อนบ้านได้กิน” แสดงให้เห็น ความผูกพันและความรับผิดชอบต่อครอบครัวและชุมชน เนื่องจากไม้ไผ่ไม่มีระบบครอบครัวขยาย บ้านเรือนของลาหู่จึงสร้างเฉพาะอยู่เป็นครอบครัวพ่อแม่ลูก เมื่อแต่งงานแล้วสามีภรรยา มักแยก ออกมาปลูกเรือนของตนเอง อยู่ในละแวกใกล้เคียงกับบ้านพ่อแม่ เพื่อที่จะช่วยทำงานเพาะปลูกเลี้ยง ครอบพ่อแม่ ลาหู่มีขนบธรรมเนียมเหมือนลั๊วะ คือ ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดูพ่อแม่ของฝ่ายหญิง แต่มี กำหนดเวลาไม่นานนัก กล่าวคือหลังจากแต่งงานแล้วฝ่ายชายต้องมาอยู่เลี้ยงดูพ่อแม่ของภรรยาสาม ผลัดๆ ละสามปี แล้วกลับไปทำงานเลี้ยงดูพ่อแม่ของตนเองอีก สามผลัดๆ ละ หนึ่งปี รวมเป็นเวลา สิบสองปี จากนั้นจึงสามารถปลื้มตัวไปตั้งครอบครัวเป็นอิสระได้

ลาหู่มีตำนานแห่งชนชาติของตนที่น่าสนใจและมีความคล้ายคลึงกับตำนานสร้าง โลกและสร้างมนุษย์ของชาติอื่นๆ ตำนานของลาหู่กล่าวว่า ผีฟ้าหรือพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของฟ้าจึงสร้าง แผ่นดินกับน้ำ ภายหลังเกิดพืช ต้นไม้ สัตว์ แมลงต่างๆ ขึ้น พระเจ้าซึ่งสถิตอยู่บนท้องฟ้าจึงสร้าง มนุษย์ผู้ชายขึ้น รูปร่างคล้ายลิงทโมน แต่ไม่มีขนรุงรัง อาศัยอยู่บนพื้นโลก ต่อมาได้สร้างมนุษย์ ผู้หญิงเป็นคนที่มีย่างกายท่อนล่างเป็นปลา ทั้งสองได้อยู่กินจนฝ่ายหญิงตั้งครรภ์ก็เกิดน้ำท่วมใหญ่ ทั้งสองหนีภัยเข้าไปหลบอยู่ในน้ำเต้าใบใหญ่ที่ถูกน้ำพัดไปค้างอยู่บนยอดเขาหิมาลัย ต่อมาฝ่ายหญิง คลอดลูกทั้งหญิงชายหนึ่งร้อยคน เมื่อน้ำแห้งต่างก็คลานออกจากน้ำเต้าแล้วจับคู่กันเดินทางออกไป ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนคนละทิศคนละทางกลายเป็นต้นตระกูลของมนุษย์ในยุคปัจจุบัน แต่ลาหู่ถือตน ว่าเป็นพี่ใหญ่ต้องรับผิดชอบดูแลพ่อแม่ก็อยู่ปรนนิบัติพ่อแม่อยู่บนภูเขา ต่อมาชาวลาหู่อพยพไปทาง ทิศตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้เข้ามาอยู่ตอนเหนือของยูเนียน

จากประวัติศาสตร์จีนพบว่าลาหู่ได้สร้างอาณาจักรที่เข้มแข็งทางเหนือและ ตะวันออกติดต่อกับเมืองเมียนมิง ไวยวน และซือเหมา ทางตะวันตกจดกับรัฐว่า ด้านใต้จดเมือง

เชิงตุงของพม่าอาณาจักรของลาหู่ตั้งอยู่ระหว่างแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขงทางตะวันตกเฉียงเหนือของแคว้นสิบสองปันนา

แนวคิดพหุวัฒนธรรม

อมรา พงศาพิชญ์ (2542) ได้อธิบายถึงแนวคิดพหุวัฒนธรรมไว้อย่างน่าสนใจว่า หมายถึง การที่รัฐ/ประเทศที่มีการอพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มใหม่ ได้มีการยอมรับความแตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมของกลุ่มเหล่านี้ การยอมรับพหุวัฒนธรรมคือ การที่กฎหมายและกฎระเบียบที่ใช้ในการบริหารหรือการจัดการมีลักษณะไม่เคร่งครัด เปิดโอกาสให้มีทางเลือกในการปฏิบัติการโดยไม่มีวัฒนธรรมใดวัฒนธรรมหนึ่งครอบงำ (dominant culture) และวัฒนธรรมอื่นถูกครอบงำ (subordinate culture) ในการพิจารณาเรื่องพหุวัฒนธรรม รายละเอียดเรื่องความสัมพันธ์เชิงอำนาจเป็นเรื่องสำคัญ และข้อแตกต่างระหว่างกฎระเบียบที่กำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรกับการบังคับใช้ในการปฏิบัติจริงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาด้วย

สุภางค์ จันทวานิช (2549) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พหุวัฒนธรรมเป็นนโยบายที่เน้นการยอมรับลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรมที่แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ยึดถือปฏิบัติเมื่อย้ายถิ่นมาพำนักอยู่ในอีกสังคมหนึ่ง พหุวัฒนธรรมจึงหมายถึงสังคมที่มีผู้ย้ายถิ่นจำนวนมาก ที่มาพร้อมกับวัฒนธรรมและภาษาที่ติดตัวคนเหล่านี้มาจากบ้านเกิดเมืองนอนของเขา และเกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มขึ้น นโยบายพหุวัฒนธรรมอย่างเป็นทางการ (official multiculturalism) ได้เริ่มในแคนาดาในปี 1971 เนื่องจากประเทศแคนาดามีคนสองกลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาอังกฤษกับกลุ่มที่พูดภาษาฝรั่งเศส และทั้งสองกลุ่มต่างก็มีวัฒนธรรมเฉพาะของตน ต่อมาออสเตรเลียก็ประกาศใช้นโยบายนี้ ลักษณะเด่นของนโยบายพหุวัฒนธรรมคือ การยอมรับและสนับสนุนการดำรงวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อยู่ในสังคมเดียวกัน เช่น การใช้ภาษาพูดของกลุ่ม การมีสื่อสิ่งพิมพ์/สื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้ภาษาของแต่ละกลุ่ม การจัดงานประเพณี ศาสนา การแต่งกาย การแสดงทางศิลปวัฒนธรรมของทุกกลุ่ม การอนุญาตให้ประชาชนถือสัญชาติได้สองสัญชาติ (dual citizenship) ตลอดจนการเปิดโอกาสทางการศึกษา การได้งานทำ การมีส่วนร่วมทางการเมืองและการได้รับบริการสาธารณะต่าง ๆ โดยเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามนโยบายนี้ก็ได้รับการต่อต้านขัดขวางในบางประเทศ แม้จะมีพื้นฐานอยู่บนความเสมอภาคก็ตาม

ดังนั้นเมื่อมาพิจารณาเรื่องความเป็นพหุวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทย ศรีศักร วัลลิโภดม (2544) กล่าวว่า การที่ผู้คนที่มีความแตกต่างกัน ล้วนมีการสังสรรค์ระหว่างกัน โดยเริ่มจากการสังสรรค์ทางเศรษฐกิจเป็นพื้นฐานที่สำคัญ และเป็นสิ่งที่นำไปสู่การสังสรรค์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในที่สุดก็เกิดการผสมผสานระหว่างเผ่าพันธุ์กันขึ้น จนอาจกล่าวได้ว่า แทบจะไม่มีกลุ่มชนใดหรือเผ่าพันธุ์ใดที่ไม่ผสมผสานกับเผ่าพันธุ์อื่นเลย แต่ตรงข้ามกลับเกิดเป็นกลุ่มที่เป็นชาติพันธุ์ (ethnic group) ขึ้นมามากมาย ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่เกิดขึ้นจากการตั้งถิ่นฐานและการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่งมาช้านานหลายชั่วคน นี้เรียกว่าความเป็นพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้ศรีศักร วัลลิโภดม (2550) ยังได้อธิบายเพิ่มเติมผ่านปาฐกถาเรื่อง “วิกฤติการรับรู้และการธำรงชาติพันธุ์ในสุวรรณภูมิ” กล่าวว่า สังคมไทยได้เปลี่ยนจากสังคมชาวนามาสู่สังคมอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ผลจากการเปลี่ยนแปลงได้ทำให้คนในประเทศไทยมีการอพยพโยกย้ายอย่างรวดเร็ว ไม่ใช่แค่การพลัดถิ่น แต่ยังทำให้ท้องถิ่นแต่ละแห่งบูรณาการไม่ได้ เพราะในปัจจุบันการมองสังคมไทยเป็นการมองแบบชาติไทยคือ หนึ่งเชื้อชาติ หนึ่งประเทศ มาตั้งแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ไม่ใช่หนึ่งชาติพันธุ์ หนึ่งประเทศ เป็นการมองแบบเชื้อชาติ มองคนอื่นเป็นความแปลกแยกแตกต่าง

ในความเป็นจริงสังคมไทยในอดีตเต็มไปด้วยคนพลัดถิ่น (Diaspora) เช่น ม้ง เย้า ซึ่งอัตลักษณ์แตกต่างกัน ดังนั้นลักษณะการแสดงออกของชาติพันธุ์จึงมีความสิ้นเปลือง ไม่นิ่ง มีบริบทของเวลาและพื้นที่รองรับการเข้ามาของหลายชาติพันธุ์ในสังคมไทย จึงมีบูรณาการระดับท้องถิ่นก่อน แล้วจึงจะมาบูรณาการระดับชาติ การเปลี่ยนจากสังคมเกษตร สังคมชาวนามาเป็นสังคมอุตสาหกรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทำให้ต้องทบทวนเพื่อการปรับเปลี่ยนโดยต้องมองแบบ localization (ทำให้เป็นท้องถิ่น) เพื่อต่อตรงกับกระแสโลกาภิวัตน์ เพราะการทำให้เป็นท้องถิ่นจะทำให้รู้จักตัวเอง รู้ที่จะต่อรอง ปรับตัว ไม่ใช่ต่อต้าน เป็นการปรับคนนอกให้เป็นคนใน ต้องสร้างความเข้มแข็งในชุมชน ขอมรับความหลากหลาย ซึ่งก็แสดงถึงความผสมผสาน ซึ่งตรงนี้เป็นสิ่งสำคัญในสังคมไทย

ดังนั้นโดยสรุปแนวคิดพหุวัฒนธรรมจึงเป็นการเรียนรู้ที่จะยอมรับในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่มีอคติต่อกัน ไม่เกิดการแบ่งแยกและเลือกปฏิบัติ ลดความขัดแย้งระหว่างกัน เป็นหารสนับสนุนความเข้าใจและเคารพในความหลากหลายทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม เพราะสังคม/ชุมชนมีความหลากหลาย ถ้าคนชุมชนเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรมจะสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่าง เข้าใจกัน มีความร่วมมือร่วมใจกัน มองเห็นประโยชน์ของการพึ่งพา

อาศัยกัน มีความเสียสละและยุติธรรมต่อกัน ได้รับสิทธิและความเสมอภาคในการเข้าถึงทรัพยากรต่างๆ

แนวคิดเรื่องความร่วมมือร่วมใจ

วิทยากร เชียงกูล (2553) ได้กล่าวถึงแนวคิดเรื่องความร่วมมือร่วมใจ (Collaboration) ว่าหมายถึง ทฤษฎีและวิธีการบริหารจัดการซึ่งเน้นทักษะและคุณลักษณะของการนำแบบร่วมมือกันข้ามกลุ่มหรือองค์กร เพื่อผลประโยชน์ต่อส่วนรวมร่วมกัน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของประชากรและสภาพแวดล้อมทำให้มนุษย์เราต้องทำงานแบบร่วมมือกันเป็นเครือข่าย หรือระบบขนาดใหญ่มากขึ้น จึงจะอยู่รอดและพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยได้อธิบายว่าแนวคิดนี้เกิดขึ้นในราวกลางคริสต์ทศวรรษ 1990 เพื่อตอบสนองการเติบโตของการเป็นพันธมิตรในเชิงยุทธศาสตร์ระหว่างองค์กรธุรกิจ และการก่อตัวของความเป็นหุ้นส่วนระยะยาวระหว่างภาคธุรกิจเอกชนกับภาคสาธารณชน เพื่อสร้างโครงสร้างทางเศรษฐกิจสังคมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนโดยรวม เช่น การร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนและพัฒนาชุมชน, การสร้างเครือข่ายซัพพลายสินค้าบริการระดับโลก, การร่วมมือทางโลกออนไลน์, การร่วมมือทางการเมืองระหว่างรัฐเพื่อแก้ปัญหาระดับโลก เช่นวิกฤติเศรษฐกิจถดถอย, ภาวะโลกร้อน, การก่อการร้ายสากล

การร่วมมือกันข้ามกลุ่มข้ามองค์กรต้องการภาวะการผู้นำแบบใหม่ที่ไม่สามารถกำหนดโดยระบบที่เป็นทางการได้ แต่ต้องการเครือข่ายของการติดต่อสัมพันธ์กันแบบบุคคลต่อบุคคลที่เข้มข้น ต้องการผู้นำที่เรียนรู้ที่จะแบ่งปันการควบคุมและไว้วางใจหุ้นส่วน แม้ว่าพวกเขาจะมีวิถีคิดวิธีทำงานที่ต่างกัน ไปก็ตาม

ผู้นำแบบร่วมมือร่วมใจกับคนอื่นสามารถปกป้องกระบวนการความร่วมมือกันเอื้ออำนาจการมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถจัดการกับปัญหาความคับข้องใจระดับสูงได้อย่างอดทน ผู้นำแบบร่วมมือกับคนอื่นยอมรับที่จะสร้างหรือช่วยเหลือให้ทีมที่แตกต่างหลากหลายทำงานเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายร่วมกัน

ผู้นำแบบร่วมมือกับคนอื่นจะใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้ คือ

1. การใช้พฤติกรรม, การสื่อสาร, ทรัพยากรขององค์กรของเราอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้เกิดผลต่อมุมมอง ความเชื่อและพฤติกรรมของคนอื่น (หุ้นส่วนที่ร่วมมือกับเรา) เพื่อที่มีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ระหว่างเรากับหน่วยงานที่ร่วมมือกับเรา

2. พัฒนาโครงสร้างและบรรยากาศสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนความสัมพันธ์แบบร่วมมือกัน

วิทยากร เชียงกูล ยังได้อธิบายเพิ่มเติมว่าคุณสมบัติของผู้นำแบบร่วมมือกับคนอื่น ที่นักวิชาการศูนย์เพื่อนโยบายสาธารณะที่มีประสิทธิภาพของกระทรวงยุติธรรมสหรัฐฯ ได้สรุปไว้คือ

1. เต็มใจที่จะกล้าเสี่ยงที่จะทำอะไรใหม่ ๆ
2. เป็นนักฟังอย่างกระตือรือร้น
3. มีความรู้สึกมุ่งมั่นที่จะทำเพื่อเป้าหมายตามอุดมคติ
4. มองอนาคตในแง่ดี
5. มีความสามารถที่จะแบ่งปันความรู้ อำนาจและชื่อเสียงการยอมรับจากการ

ทำงานร่วมกับคนอื่น

โดยวิทยากร เชียงกูลได้อธิบายว่าสอดคล้องกับที่ ARCHER และ CAMERON ได้สรุปบทเรียนที่สำคัญสำหรับผู้นำแบบร่วมมือกับคนอื่นที่ประสบความสำเร็จ มีลักษณะดังนี้

1. หาแรงกระตุ้นส่วนตัวในการทำงานแบบร่วมมือ
2. หาวิธีการที่จะทำให้สถานการณ์ที่ยู่ยากซับซ้อนเป็นที่เข้าใจได้ง่ายสำหรับสมาชิกในองค์กร
3. เตรียมตัวล่วงหน้าว่าจะจัดการกับปัญหาความขัดแย้งได้อย่างไร
4. จำแนกแยกแยะว่า บุคคลไหนหรือองค์กรไหนที่จะสามารถร่วมมือด้วยได้
5. มีความกล้าที่จะลงมือทำเพื่อผลในระยะยาว
6. บริหารจัดการความตึงเครียดระหว่างการเน้นผลงานและการสร้างความตึง

เครียดอย่างเอาการเอางาน

7. ลงทุนเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เข้มแข็งในทุกระดับ
8. สไตส์การนำจะต้องเพิ่มพลัง ความรู้สึกผูกพัน และแรงกระตุ้น

9. มีความมั่นใจที่จะแบ่งปันชื่อเสียง การยอมรับอย่างใจกว้าง

10. พัฒนาทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของคุณอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเห็นอกเห็นใจ ความอดทน ความอึดฮึดสู้ การตระหนักและยอมรับนับถือวัฒนธรรมที่แตกต่างหลากหลาย การยอมรับว่าเราไม่สามารถควบคุมคนและทรัพยากรของคนอื่นได้ การรักษาไว้ซึ่งการสนทนาแบบแลกเปลี่ยนที่แม้จะยากลำบาก และการสร้างเครือข่ายพันธมิตร

สำหรับการนำโดยกลุ่ม หมายถึงการบริหารจัดการองค์กร โดยมีคนชี้ทางให้กลุ่มมากกว่าคนเดียว เพื่อที่จะเพิ่มความคิดสร้างสรรค์ เพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของกลุ่ม ลดต้นทุนหรือลดจำนวนคนทำงาน

ตัวอย่างของการนำโดยกลุ่มคือ จัดตั้งทีมงานแบบผสมผสานจากคนที่มีทักษะต่างกันและมาจากหน่วยงานต่างๆกัน โครงสร้างของทีมมักจะเป็นการแบ่งปันอำนาจให้ทุกคนแบบเท่าเทียมกัน หรือที่ใช้บ่อยกว่านั้นก็คือ ผลัดกันเป็นหัวหน้าทีมหรือเป็นผู้นำชั่วคราวในแต่ละขั้นตอนของโครงการ ซึ่งจะทำให้พวกเขาเกิดพลังในการทำงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้มากกว่าการบริหารจัดการโดยผู้นำคนเดียวแบบเก่า

ทีมที่จะทำงานแบบการนำโดยกลุ่มได้ผลดีจะต้องมีคุณสมบัติบางอย่าง เช่น ทุกคนมีความตระหนักในเรื่องความสำคัญของความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน มีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดี มีโอกาสที่จะเป็นผู้ให้ เรียนรู้และทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับคนอื่นเพื่อเป้าหมายร่วมกัน

ทั้งนี้วิทยากร เชียงกูล ได้ยกตัวอย่างสมาคมคณะกรรมการโรงเรียนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา (NATIONAL SCHOOL BOARDS ASSOCIATION USA) ได้ชี้แนะว่าทีมที่จะทำงานได้ดีควรมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

1. เป้าหมาย: สมาชิกมีความรู้สึกร่วมกันอย่างภูมิใจว่า กลุ่มตั้งขึ้นมาเพื่อที่จะทำพันธกิจให้สำเร็จตามเป้าหมายที่อ้างไว้
2. การรู้จักการจัดลำดับความสำคัญ: สมาชิกรู้ว่าควรจะทำอะไรต่อไป ใครจะทำ และจะบรรลุเป้าหมายของทีมได้ภายในเมื่อใด
3. บทบาท: สมาชิกรู้จักบทบาทของตนเองในการทำให้งานสำเร็จ และรู้ว่าเมื่อใดควรให้สมาชิกที่มีทักษะมากกว่าได้ทำงานบางอย่าง

4. การตัดสินใจ: จะต้องทำให้สมาชิกเข้าใจอย่างชัดเจนเรื่องสิทธิอำนาจและระดับการตัดสินใจ ว่าใครมีสิทธิอำนาจอย่างตัดสินใจในเรื่องอะไรได้แค่ไหน อย่างไร

5. ความขัดแย้ง: การดำเนินการเรื่องความขัดแย้งต้องทำอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา อย่างมีวุฒิภาวะ ว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องที่จะต้องหาทางแก้อย่างมีเหตุผลเพื่อประโยชน์ของทุกฝ่าย และถือว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องสำคัญต่อเรื่องการตัดสินใจ และการเรียนรู้เจริญงอกงามของบุคคล

6. บุคลิกนิสัยส่วนบุคคล: สมาชิกรู้ว่าบุคลิกนิสัยที่มีลักษณะเฉพาะของเขาได้รับการตระหนักถึง และมีโอกาสได้ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรอย่างเต็มที่

7. บรรทัดฐาน: มีการวางบรรทัดฐานของกลุ่มสำหรับการทำงานด้วยกัน และใช้เป็นมาตรฐานสำหรับทุกคนในกลุ่ม

8. ความมีประสิทธิภาพ: สมาชิกพบว่าการประชุมกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ประโยชน์ และคาดหมายที่จะให้มีการประชุมแบบนี้อีก

9. ความสำเร็จ: สมาชิกรู้อย่างชัดเจนว่าเมื่อใดที่ทีมประสบความสำเร็จ และมีส่วนแบ่งในความสำเร็จนี้อย่างเท่าเทียมกันและอย่างภาคภูมิใจ

10. การฝึกอบรม: สมาชิกในทีมจะได้รับโอกาสในการแสดงความคิดเห็น การประเมินและในการได้รับการฝึกอบรมทักษะใหม่ให้ทันสมัยอยู่เสมอ

ดังนั้นโดยสรุปความร่วมมือร่วมใจเป็นกระบวนการที่คนสองคนหรือมากกว่าหรือองค์กรที่ทำงานด้วยกัน ดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เป็นการพิจารณาตัดสินใจเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน ผ่านรูปแบบการแบ่งปันความรู้ การเรียนรู้ และการสร้างฉันทามติ การใช้วิธีการนี้ต้องมีผู้นำ และทีมที่ทำงานร่วมกัน วิธีการนี้มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อเพิ่มความสำเร็จของทีมงานในการแก้ปัญหาการทำงานร่วมกันมากกว่าการเอาชนะฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเพียงเท่านั้น

แนวคิดเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วม

ธีระพงษ์ แก้วหาญ (2544: 147-157) ได้อธิบายความสำคัญของการมีส่วนร่วมไว้

3 ขั้นตอน คือ

1. กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญของกระบวนการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ซึ่งโดยหลักการแล้ว การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ ดังนี้

1.1 การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานและเป็นสิทธิมนุษยชน ดังนั้นการดำเนินการพัฒนาจึงควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชนช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม ทำให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1.1.1 การมีส่วนร่วมในการกำหนดความจำเป็นพื้นฐาน ช่วยให้กลุ่มที่ถูกกีดกันทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ได้มีโอกาสเสนอสิ่งที่ตนเองต้องการต่อผู้จัดทำนโยบายการพัฒนา และมีโอกาสได้รับการพัฒนายกระดับฐานะให้สูงขึ้นหลุดพ้นจากการถูกเอารัดเอาเปรียบ

1.1.2 การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยให้รัฐบาลสามารถระดมทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น ความรู้ ทักษะ บุคคล และแม้แต่ที่ดินและทุนที่ต้องใช้ในโครงการพัฒนา

1.1.3 การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยปรับปรุงการกระจายสินค้าและบริการ ตลอดจนการกระจายรายได้ให้ดีขึ้น และการมีชีวิตสาธารณะที่มีสุขภาพดี

1.1.4 การมีส่วนร่วมของประชาชน ช่วยสนองความต้องการทางจิตวิทยาของประชาชน จากการที่ได้อิทธิพลในการตัดสินใจต่อเนื้อที่มีผลกระทบต่อถึงชีวิต และการทำงาน

2. การจำแนกขั้นตอนการมีส่วนร่วม

การจำแนกการมีส่วนร่วมตามขั้นตอนการมีส่วนร่วม แนวคิดของ โคเฮนและ อัทซอพเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบมากที่สุด คือ จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (decision making) การดำเนินการ (implementation) ผลประโยชน์ (benefits) และการประเมินผล (evaluation) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้น ประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำก็คือ การกำหนดความต้องการ และการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชาชนที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจนี้เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องดำเนินการไปเรื่อย ๆ ตั้งแต่การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงดำเนินการวางแผน และ

การตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

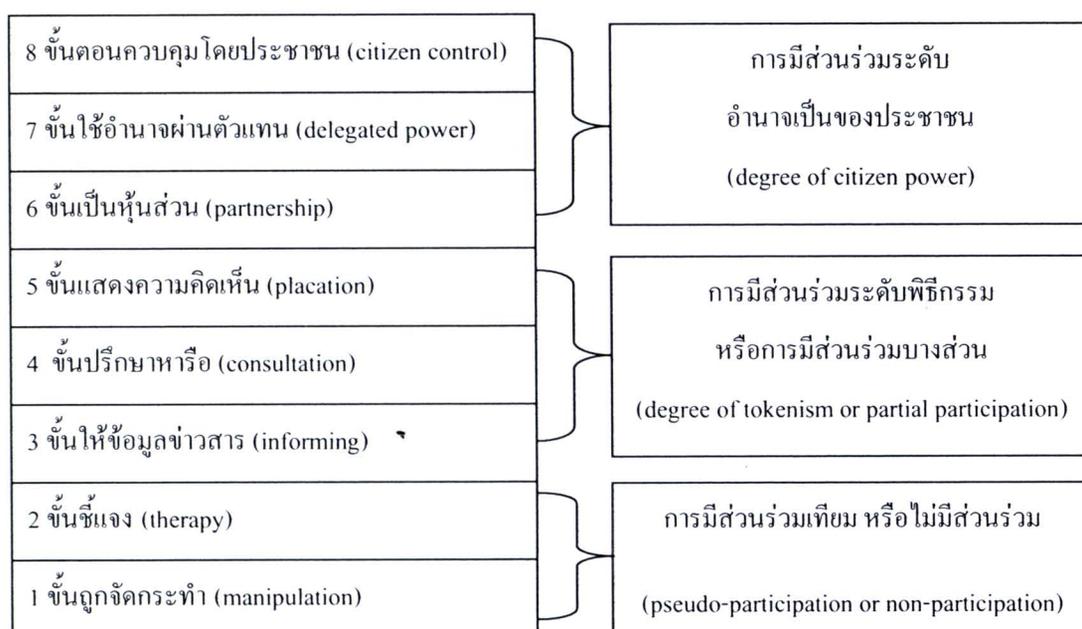
ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน จะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใดเช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากรการบริหารงาน และประสานงาน การให้ความช่วยเหลือด้านแรงงานหรือข้อมูล เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวกและผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคม

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (views) ความชอบ (pre-ferences) และความคาดหวัง (expectations) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

3. การจำแนกระดับความเข้มของการมีส่วนร่วม

ริระพงษ์ แก้วหาญ ได้กล่าวว่าการจำแนกระดับความเข้มของการมีส่วนร่วมเป็นความคิดของอาร์นสไตน์ (Arnstein) ซึ่งเห็นว่าการมีส่วนร่วมมีลักษณะเป็นรูปของบันไดการมีส่วนร่วม (participation ladder) 8 ขั้น

ภาพ 2 บันไดการมีส่วนร่วม 8 ขั้นตอน ของอาร์นสไตน์

ในขั้นต่ำของบันไดคือ ขั้นถูกกระทำและขั้นที่สองคือขั้นชี้แจงนั้น เรียกว่า การมีส่วนร่วมเทียมหรือไม่มีส่วนร่วม เป็นขั้นที่ประชาชนเข้าไม่ถึงการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการตัดสินใจ ในกรณีนี้ จะมีกลุ่มบุคคลจำนวนน้อยที่อยู่ในอำนาจเท่านั้นทำหน้าที่ตัดสินใจ โดยไม่มีการพูดถึงเนื้อหา วิธีการของการตัดสินใจหรือตำแหน่ง และอำนาจหน้าที่ของผู้มีอำนาจตัดสินใจ นั้น ขั้นที่สองนี้ สร้างขึ้นมาเพื่อที่จะทดแทนการมีส่วนร่วมที่แท้จริง วัตถุประสงค์ที่แท้จริงของสองขั้นนี้ไม่ใช่เป็นการทำให้ประชาชนเข้าถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผน หรือควบคุมโครงการ แต่จะช่วยให้ผู้กุมอำนาจอยู่ ดำเนินการให้การศึกษา (educate) หรือการชี้แจงแก่ผู้ที่เข้าร่วม

บันไดขั้นที่ 3 ถึง 5 ก้าวหน้าถึงระดับที่เรียกว่า การมีส่วนร่วมแบบพิธีกรรม หรือการมีส่วนร่วมบางส่วน โดยขั้นที่ 3 ขั้นให้ข้อมูลข่าวสาร และขั้นที่ 4 ขั้นปรึกษาหารือกัน ความเห็นหรือข้อคิดของประชาชนได้รับการรับฟังจากผู้กุมอำนาจอยู่มากขึ้น แต่ภายใต้เงื่อนไขเหล่านี้พวกเขาไม่อำนาจที่จะรับประกันได้ว่า ความคิดเห็นของพวกเขาจะได้รับเอาใจใส่จากผู้มีอำนาจเต็ม เมื่อการมีส่วนร่วมถูกจำกัดอยู่ที่ระดับเหล่านี้ จึงไม่มีทางที่จะทำการเปลี่ยนแปลงสภาพตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนร่วมได้ ส่วนในขั้นที่ 5 ขั้นให้แสดงความคิดเห็น เป็นขั้นสูงของการมีส่วนร่วมบางส่วนนี้ คือ ยอมให้คนไร้อำนาจ (have-nots) ให้คำแนะนำได้ แต่ก็ยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการตัดสินใจของผู้มีอำนาจต่อไป

บันไดลำดับสูงขึ้นไปเป็นระดับที่เรียกว่า อำนาจเป็นของประชาชน ซึ่งเพิ่มระดับของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้น ประชาชนสามารถเข้าไปสู่ขั้นที่ 6 ขั้นเป็นหุ้นส่วน ซึ่งจะช่วยให้สามารถเข้าร่วมในการเจรจาเพื่อผลได้ผลเสีย (trade-offs) กับผู้มีอำนาจดั้งเดิม ส่วนในขั้นที่ 7 ขั้นใช้อำนาจผ่านตัวแทน และขั้นที่ 8 ขั้นควบคุมโดยประชาชน เป็นการใช้อำนาจตัดสินใจของประชาชนโดยผ่านตัวแทนหรือประชาชนเป็นผู้ใช้อำนาจนั่นเองในการวัดการมีส่วนร่วมในมิติเชิงคุณภาพ เกี่ยวกับระดับความเข้าของการมีส่วนร่วมหรือปริมาณอิทธิพลที่บุคคลมีต่อบุคคลอื่นนี้ มีการจำแนกหลายแบบ ควรกำหนดกรอบระดับของการมีส่วนร่วมกว้าง ๆ เป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วมเทียม (pseudo-participation) หรือการมีส่วนร่วมแบบถูกกระทำ (passive participation) การมีส่วนร่วมในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมไม่มีอำนาจใด ๆ ในการตัดสินใจ แต่เป็นฝ่ายกระทำตามการตัดสินใจของบุคคลอื่น ๆ เท่านั้น

ระดับที่ 2 ระดับการมีส่วนร่วมบางส่วน (partial participation) การมีส่วนร่วม

ในระดับนี้ ผู้เข้าร่วมมีส่วนในการเสนอความคิดเห็น แต่อำนาจในการตัดสินใจจะอยู่ที่บุคคลอื่น
 ระดับที่ 3 ระดับการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (genuine participation) การมีส่วนร่วม
 ในระดับนี้ความคิดเห็นของบุคคลที่เข้าร่วมได้รับการรับฟัง และยอมรับเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดง
 ให้เห็นว่าอำนาจการตัดสินใจอยู่ที่ผู้เข้าร่วมนั่นเอง

แนวคิดเรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค (2541) ได้ให้ความหมาย
 เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนี้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็น “กระบวนการ ที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิด
 ทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบ และถอด
 บทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชน
 เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่าง
 เป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงาน
 และก้าวหน้าขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และ
 สามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญห่อื่นๆ ในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็น
 เหตุเป็นผล

ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ก็คือ เน้นที่ “กระบวนการ” มากกว่า
 “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้าน ได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของ
 ชาวบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริง ในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุมเสวนา
 ถกเถียง) เป็นเครื่องมือ เพื่อให้คนในชุมชน ได้มีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มชาวบ้าน ครู โรงเรียน เอ็นจีโอ
 สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ ที่จะเข้ามาร่วมใช้ “ปัญญา” ใน
 กระบวนการวิจัย

โดยสรุป “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็น
 ขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้อง
 ชัดชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์
 ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงาน บนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือ
 ทำการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่าง

สมำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจน สามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” (คนในท้องถิ่น) นั่นเอง

วิธีการนี้เป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผน ทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น มุ่งแก้ไขปัญหาค ด้วยการทำจริง และมีการบันทึก และวิเคราะห์ อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้ จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการที่จะขอตำแหน่ง ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ ที่ผูกขาดอยู่กับครุบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดา ที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ ในชีวิตประจำวันได้

ลักษณะสำคัญของ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. เป็นเรื่องอะไรก็ได้ โจทย์อะไรก็ได้ ที่ชุมชนหรือคนในท้องถิ่น เห็นว่ามีความสำคัญ และอยากจะค้นหาคำตอบร่วมกัน ซึ่งชุมชนในที่นี้มีความหมาย ที่หลากหลาย หมายถึงรวมถึงกลุ่มคนในพื้นที่ ที่มีความสัมพันธ์กัน อย่างเป็นทางการ และไม่เป็นการ ทางการ ที่มีเป้าหมายหรือดำเนินกิจกรรมบางอย่างเพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มอนุรักษ์ป่า กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ หน่วยงานรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ประกอบการ ครู เด็กและเยาวชน คนชรา พระสงฆ์ คนเฒ่า

2. ชุมชนมีส่วนร่วม ในกระบวนการค้นหาคำตอบร่วมกัน กล่าวคือ เปิดโอกาสให้ชุมชน หรือคนในท้องถิ่นต้องร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมเรียนรู้ ร่วมวิเคราะห์ ร่วมตรวจสอบ และแปลความหมาย รวมทั้งคาดว่า จะเกิดความเปลี่ยนแปลง ภายหลังการดำเนินงานวิจัย

3. มีการดำเนินงานรวบรวมข้อมูล และทดลองปฏิบัติการ นั่นคือ มีการดำเนินงานใน 2 ระยะ

ระยะแรก วิจัยให้ทราบสภาพที่เป็นอยู่ ได้แก่

- สภาพหรือบริบทชุมชน ภูมิปัญญาในชุมชน
- สภาพของปัญหานั้น
- ทราบสาเหตุ ปัจจัย เงื่อนไขของปัญหา
- เลือกลงเลือกในการแก้ไขปัญหา

ระยะที่สอง เป็นการทดลองทำ (วิจัยปฏิบัติการ) เพื่อแก้ปัญหา และวิเคราะห์สรุปบทเรียน รวมทั้งสิ่งที่ได้เรียนรู้

นอกเหนือจากลักษณะดังกล่าว ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช (2541) ยังให้ทัศนะเพิ่มเติมว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการวิจัยปลายทาง เพื่อทดลองประยุกต์ใช้ความรู้ หรือเทคโนโลยี ในบริบทของท้องถิ่น มากกว่าเป็นการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ใหม่ อาจมีลักษณะเป็น

R&D คือ การวิจัยและพัฒนา

D&R คือ การพัฒนามากกว่าวิจัย การวิจัยเป็นเพียงส่วนเล็กๆ หรือ

D&R&M คือ นอกจากการวิจัย พัฒนาแล้ว ยังอาจมีการเคลื่อนไหวทางสังคม (Movement) อยู่ด้วย

2. อาจมีการสร้างทฤษฎีใหม่จากข้อมูลภายในประเทศ หมายความว่า ข้อมูลจากหลายๆ โครงการย่อย เมื่อนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ร่วมกัน อาจเกิดทฤษฎีใหม่ ซึ่งผู้ที่ทำเช่นนี้ได้ จะต้องเป็นนักวิจัยเชิงทฤษฎี ที่มีความสามารถสูงมาก การวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงควรมีนักวิจัยเชิงทฤษฎี ที่มีความสามารถ และประสบการณ์สูงเข้าร่วมด้วย

3. เป็นการวิจัยแบบองค์รวม (Holistic หรือ Integrated) ไม่แยกสาขาวิชา มีลักษณะการดำเนินการเป็นสหวิชา และจะต้องส่งเสริม ให้มีการวิจัย ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และการวิจัย ด้านการจัดการ เพื่อชุมชนท้องถิ่นให้มากขึ้น เพราะในปัจจุบัน การวิจัยในท้องถิ่น ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี และด้านการจัดการยังมีน้อยมาก

ผลที่คาดหวังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. ในระดับโครงการ

1.1 ชุมชนสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยอาศัยการตัดสินใจ ผ่านข้อมูล ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1.2 เกิดความรู้ในท้องถิ่น และเป็นประโยชน์กับท้องถิ่นโดยตรง เช่น การฟื้นฟู และถ้อยทอดภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณีของชุมชน ให้กับเด็กๆ รุ่นต่อไป

1.3 เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยคนท้องถิ่นเอง ทำให้คนท้องถิ่น “เก่ง” ขึ้น และดำเนินงาน ในเรื่องอื่น ได้ดีขึ้น

1.4 เกิดกลไกการจัดการ หรือองค์กรภายในชุมชน ที่จะดำเนินงานต่อไป กรณีนี้ อาจเป็นการหนุนเสริม ให้องค์กรที่มีอยู่ ทำงานได้ดีขึ้น เช่น การเสริมศักยภาพของ อบต. ในด้านต่างๆ หรือ การสร้างกลไกใหม่ในชุมชน เช่น เครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ และกองทุนในระดับ

ตำบล เพื่อประสานกลุ่มออมทรัพย์ กองทุนต่างๆ และบริหารจัดการ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เป็นต้น

2. ในระดับเหนือโครงการ

องค์ความรู้ที่ได้จากโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นต่างๆ หลายๆ โครงการ สามารถนำมาสังเคราะห์ เชื่อมโยงระหว่างงานวิจัย และพัฒนา ที่ดำเนินการ โดยฝ่ายต่างๆ ของ สกว. เพื่อยกระดับองค์ความรู้ และสามารถผลักดันแนวคิด มาตรการ นโยบาย หรือระบบ และกลไก ภายในประเทศ ที่จะเอื้อต่อการพัฒนา คุณภาพชีวิต ของชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น เช่น ระบบการกระจายสินค้าชุมชน ระบบการตลาด มาตรฐานสินค้า การรวมกลุ่มผู้บริโภค เพื่อซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชน และการพัฒนามาตรฐาน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตลอดจน สามารถเชื่อมโยงแนวคิด สู่การพัฒนา ระดับนานาชาติ เพื่อการพัฒนาประเทศ

บททวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของงานวิจัยที่มีการศึกษาไว้แล้ว ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความขัดแย้งด้านต่างๆที่เกิดขึ้นในพื้นที่แห่งเดียวกัน สามารถรวบรวมเอกสารได้ดังนี้

ปริสา สมภมิตร (2546) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งของชุมชนอันเนื่องมาจากนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐ : กรณีศึกษา ชุมชนแหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี พบว่า การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐกับชุมชนแหลมฉบัง อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี และเพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการชุมชน ประสิทธิภาพและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน โดยใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพจากการสำรวจเอกสารและสัมภาษณ์เจาะลึกผลการศึกษาพบว่า ชุมชนแหลมฉบังมีประวัติความเป็นมาตั้งแต่สมัยอดีต ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 คนในชุมชนชุมชนมีวิถีชีวิตทางด้านประมงเป็นหลัก ทางการทำเรือต้องการใช้พื้นที่ในเขต ชุมชนเพื่อก่อสร้างท่าเทียบเรือแหลมฉบัง จึงได้มีนโยบายเวนคืนที่ดินซึ่งเป็นที่มาของปัญหาความ ขัดแย้งระหว่างการทำเรือกับชาวบ้านแหลมฉบังนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐที่ มาจากการนำนโยบายไปปฏิบัติแบบบนลงล่าง (top-down) ก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้งเรื้อรังระหว่างการทำเรือแหลมฉบังกับคนในชุมชน และมีผลกระทบด้านลบต่อคนในชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ทางด้านกายภาพกระบวนการจัดการ

ความขัดแย้งโดยการทำให้รูปแบบการใช้วาทกรรม คือ การให้ข้อมูลเฉพาะส่วนที่ไม่ก่อให้เกิดปัญหา หรือ การว่าจ้างสื่อมวลชนทำการประชาสัมพันธ์ และการให้กลไกของรัฐด้านการปราบปราม คือ การใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมายและกำลังตำรวจ หรือการตัดน้ำตัดไฟชาวบ้าน เพื่อต้องการให้คนในชุมชนออกจากพื้นที่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จกระบวนการจัดการความขัดแย้งโดยชุมชน ใช้รูปแบบการจัดองค์กรชุมชนและการชุมชนประท้วง ชาวบ้านในหมู่บ้านแหลมฉับังได้ต่อต้านนโยบายการเวนคืนที่ดินของรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพในระดับหนึ่ง ชาวบ้านสามารถที่จะอาศัยอยู่ในพื้นที่เวนคืนของการทำเรือได้ มาจากปัจจัยสำคัญ 2 ประการคือ การรวมตัวกันของชาวบ้านที่มาจากพื้นฐานความเป็นเครือญาติ และระบบเศรษฐกิจที่ผูกพันกับทะเลแนวทางการแก้ไขปัญหา นโยบายเวนคืนที่ดิน คืนรัฐต้องเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์ใหม่ โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย รวมทั้งรัฐจะต้องเปิดรับมุมมองของประชาชน

ปัญญา โตกทอง และคณะ (2546) ได้ศึกษาเรื่องการคลี่คลายปัญหาความขัดแย้งเรื่องน้ำของชุมชนแพรคหนามแดง พบว่า การจัดการปัญหาความขัดแย้งโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นนั้นสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันได้เป็นอย่างดี เพราะได้มีโอกาส มีเวทีของการพูดคุย ร่วมกันอย่างแท้จริง โดยเริ่มตั้งแต่การมีแนวทางของความร่วมมือทั้งสองฝ่ายหลังจากที่โต้เถียง ขัดแย้งประเด็นการจัดการน้ำ มาอยู่นานหลายปี จึงเกิดการร่วมกันสืบค้นหาปัญหาที่แท้จริงร่วมกันตั้งโจทย์วิจัย ตามกระบวนการวิจัยท้องถิ่นเชิงคุณภาพอย่างเป็นขั้นเป็นตอนจนกระทั่งนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งร่วมกัน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาจัดการ เรื่องออกแบบและจัดทำบานเปิดปิดประตูน้ำเต็มและน้ำจืด ที่ทั้งสองฝ่ายร่วมกันคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมกันทำ โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้รู้ในชุมชน ประชุมเปิดปิดน้ำที่เป็นปัญหาร่วมของทั้งสองฝ่ายจึงมีทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน สรุปผลวิจัยที่มีคำตอบ ความเข้าใจ และนำมาซึ่งการอาศัยอยู่ร่วมกัน และคลี่คลายปัญหาของชุมชนแพรคหนามแดงได้

เสาวคนธ์ สุดสวาสดิ์ (2546) ได้ศึกษาเรื่อง ทางเลือกของการจัดการความขัดแย้ง: กรณีโครงการนำร่อง การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่เตี้ย อำเภोजอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า โครงการนำร่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่เตี้ย เป็นแนวทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งซึ่งใช้กระบวนการเรียนรู้โดยทางปฏิบัติการ อันมีวัตถุประสงค์เพื่อ (ก) ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วม

ในการแก้ปัญหาโดยกระบวนการคิด ตัดสินใจ และดำเนินการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 กลุ่มน้ำย่อยห้วยแม่เตี้ยะอย่างเหมาะสม และ (ข) จัดทำกรอบแผนงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ
 สิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน ยุทธวิธี คือ การดำเนินการโดยคณะทำงานวางแผนหลัก (CPT) การเน้น
 การมีส่วนร่วมของประชาชน (PP) และการใช้ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในการจัดทำแผน ผล
 การศึกษา ก) กระบวนการดำเนินการของ CPT เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาคัดแย้ง ซึ่งเป็นที่
 ยอมรับร่วมกัน โดยใช้ความสามารถและศักยภาพของพื้นที่และสิ่งแวดล้อมเป็นฐาน ร่วมกับความ
 ต้องการของประชาชนในพื้นที่ ข) กรอบแผนงานการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 อย่างยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย วิสัยทัศน์ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดทำกลยุทธ์การจัดการ การ
 กำหนดเขตการจัดการ และแนวทางการจัดการรายสาขา

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (2549) ได้ศึกษาถึง ความขัดแย้งในชุมชนที่
 เป็นผลมาจากการอพยพย้ายถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงลงมาอยู่ร่วมกันในพื้นที่ราบใน 2 พื้นที่
 พบว่า ชาวบ้านต้องเผชิญกับความขัดแย้งในการอยู่ร่วมกันอย่างรุนแรง กล่าวคือ

บ้านวังใหม่ (ผาช่อ) ต.ร่องเคาะ อ.วังเหนือ จ.ลำปาง มีกลุ่มชาติพันธุ์ 3 ชนเผ่าที่
 อาศัยอยู่ร่วมกันได้แก่ เมี่ยน ลัวะ และลีซู รวมทั้งคนไทยพื้นราบ ผู้คนเหล่านี้ถูกอพยพมาจากพื้นที่
 ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ภายใต้นโยบายการพัฒนาของรัฐ ในการปราบปรามยาเสพติดและ
 การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติโดยที่ชาวบ้านไม่ได้มีส่วนร่วมในกระบวนการอพยพโยกย้ายจาก
 พื้นที่เดิมที่มีความอุดมสมบูรณ์ มาที่บ้านวังใหม่ที่มีสภาพเป็นป่าเต็งรังและดินลูกรังไม่เหมาะสม
 การอยู่อาศัยและการประกอบอาชีพ อีกทั้งรัฐไม่ได้เตรียมพื้นที่รองรับการอพยพดังกล่าว ชาวบ้าน
 เหล่านี้จึงต้องเผชิญกับความยากลำบากในการดำรงชีวิต อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงบริการด้าน
 การศึกษาและสุขภาพ ระบบภูมิปัญญา และจารีตตามวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ถูกละเลยไป กลุ่มคน
 ผู้สูงอายุอยู่อย่างเงิบเหงาสิ้นหวังและสูญเสียความภูมิใจในอัตลักษณ์ทางชนเผ่าของตนเอง คนใน
 วัยหนุ่มสาวต้องอพยพไปขายแรงงานนอกหมู่บ้าน และหญิงสาวบางคนต้องเข้าสู่กระบวนการ
 ค้าประเวณีอันเป็นเหตุของการติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์ การฆ่าตัวตายเพื่อหนีปัญหาของชาวบ้านบาง
 คน การเข้าไปพัวพันกับการค้ายาเสพติด นอกจากนี้ชาวบ้านวังใหม่ส่วนใหญ่ยังไม่ได้รับสัญชาติ
 ไทยโดยเฉพาะพี่น้องชาวลัวะ ซึ่งมีผลทำให้การดำรงชีวิตมีความยากลำบากมากขึ้น

พื้นที่ลุ่มน้ำแม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย เป็น ดินที่อยู่ทำกินของผู้คนที่หลากหลาย ชาติพันธุ์ หรือกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และแบบแผนการทำมาหากิน โดยประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่(มุเซอ) อาข่า(อีโก้) เมี่ยน(เย้า) กะเหรี่ยง และชาวไท-ยวน(คนเมือง) โดยสถานการณ์ขณะนั้นกลุ่มชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำแม่ยาว-ห้วยแม่ซ้าย ต.แม่ยาว มีปัญหาความขัดแย้งเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า โดยกลุ่มชาวไท-ยวนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ราบอ้างว่า วิธีชีวิตและแบบแผนการทำมาหากินของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงหรือกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาทำลายพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร และพยายามดำเนินการอพยพ/โยกย้ายถิ่นที่อยู่ทำกินของกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าว ให้มาอยู่ในเขตพื้นที่ปลูกสร้างสวนป่า ซึ่งเป็นพื้นที่ต่ำกว่าพื้นที่เดิม แต่กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงไม่ค่อยจะยินยอม และพยายามต่อรองกับกลุ่มแกนนำที่ดำเนินการอพยพ โดยเฉพาะการจัดสรรที่ดินทำกิน สถานการณ์ดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องจากแนวคิดการจัดการทรัพยากรดินน้ำป่าของรัฐ โดยอ้างว่า พื้นที่ป่าภูเขาสูง คือ เขตพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธาร และแบบแผนการทำมาหากินของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในเขตภูเขาเป็นวิถีของ การทำลายความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรดินน้ำป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่ออย่างสำคัญต่อการขาดแคลนน้ำในเขตพื้นที่ราบในช่วงฤดูแล้ง ปัญหาน้ำท่วมและโคลนถล่มในช่วงฤดูฝน พร้อมกับสรุปแนวทางการป้องกันแก้ไขปัญหาว่า ต้องอพยพ/โยกย้ายถิ่นที่อยู่ทำกินของกลุ่มคนเหล่านั้นให้ลงมาอยู่ในเขตพื้นที่ราบ หรือในเขตพื้นที่ป่าที่ทางราชการกำหนดไว้ในฐานะเขตพื้นที่ป่าเศรษฐกิจ หรือพื้นที่ป่าโซนอี

จากสถานการณ์ดังกล่าวคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติจึง ได้ลงพื้นที่เพื่อหาทางแก้ปัญหาคความขัดแย้ง ผ่านรูปแบบการวิเคราะห์ชุมชน การศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การจัดเวทีวิเคราะห์ปัญหาความต้องการของชุมชนรวมทั้งการแสวงหาทางออกในการแก้ปัญหาร่วมกัน การสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยใช้สื่อโปสเตอร์ และละครจำลองสถานการณ์ด้านสิทธิของชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น คือ เกิดกลุ่มแกนนำที่เข้มแข็งมีบทบาท และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงานเพื่อแก้ไขปัญหาในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

อรพินธ์ สุวัฒน์ประ (2551) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรม โดยยุติธรรมชุมชน กรณีศึกษา บ้านแม่ปางสาม อำเภอมแม่แจ่ม จังหวัด เชียงใหม่ พบว่า เป็นการศึกษาถึงเงื่อนไขปัจจัยที่ชุมชนแม่ปางสามที่นำจารีต ประเพณีวัฒนธรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาการจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมโดยคนในชุมชน รวมทั้งรูปแบบและกระบวนการจัดการการ

ทำงานของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย รวมทั้งชุมชนได้ปรับประยุกต์ใช้โดยนำเอาความเชื่อมาเป็นกฎและแนวทางของชุมชนเพื่อให้ควบคุม และจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติและความสะดวกสบายของชุมชน อีกทั้งมีการคัดเลือกคณะกรรมการขึ้นมารับผิดชอบอย่างเป็นทางการ ได้รับการยอมรับทั้งหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานภายนอกในการจัดการความขัดแย้งจนถึงปัจจุบัน ผลการจัดการผู้กระทำผิดส่วนใหญ่ผู้เสียหายและผู้เกี่ยวข้องคนในชุมชน มีความพึงพอใจและเห็นว่ากระบวนการจัดการความขัดแย้งและอาชญากรรมโดยยุติธรรมชุมชนสามารถเข้าถึงง่าย มีความเป็นธรรม ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลา เป็นการจัดการความยุติธรรมโดยการพึ่งตนเองที่แท้จริง

